

પુરાતન–બ્રહ્મક્ષેત્ર

ખેડક બ્રાહ્મણોનું આગમન !

કોઈ એક દિવસે બ્રાહ્મણોનું એ પ્રદેશમાં આગમન થયું. આગમન યાત્રા નિમિત્તે હતું એ તામ્રપર્ણી નદીના કિનારાના દ્રાવિડ હતા. નૈષ્ઠિક અને શુભચિંતનવાળા હતા. (૧૧)

તેમણે શરૂઆતમાં કાવેરી–તુંગભદ્રા–કૃષ્ણા અને રેવાની યાત્રા કરી અને ત્યાંથી તાપી–મહી અને સાભ્રમતિના તીર્થે આવ્યા. એ નદીઓમાં સ્નાનાદિ પવિત્ર ક્રિયાઓ કરી. (૧૨)

પછી સિદ્ધક્ષેત્ર (સિદ્ધપુર)નાં વિવિધ તીર્થ–ક્ષેત્રોમાં ફર્યા. બિંદુ સરોવરમાં સ્નાન કરી શ્રાદ્ધાદિ વિધિ કર્યો. અને ત્યાંથી નિકળી હિરણ્યા નદીમાં સ્નાન કરવા તથા બ્રહ્માજી–અંબિકાજી આદિ તીર્થસ્થાનોનાં દર્શન કરવાની ઈચ્છા કરી. (૧૩)

ઇડર પ્રદેશમા આવ્યા। બ્રહ્મક્ષેત્ર તરફના રસ્તે પડ્યા! રસ્તામા "હિરણ્યા" નામે ભારે નદી દેખી। નદીમા નાવ ચાલતા હતા। લોકો નાવમા બેસી પેલી પાર જતા દીઠા। બ્રાહ્મણોએ એ નાવના હાકનારાઓને બોલાવ્યા! તપસ્વી બ્રાહ્મણ હોવાનો તેમનો પરીચય કરાવ્યો। અને નાવ મારફતે પેલી પાર લઈ જવા કહ્યુ (૧૪)

નાવિકે જવાબ દીધો। વગર મૂલ્યે પેલીપાર લઈ જવાશે નહીં પૈસાતો આપવાજ પડશે!। (૧૫)

નાવિકના વચન સાભળી બ્રાહ્મણો ગુસ્સે થયા। બ્રહ્માજીનુ ધ્યાન કર્યું નદીના પ્રવાહમા એક વસ્ત્ર નાખ્યુ તેના પર બેસી પેલી પાર જવા લાગ્યા એમ સઘળાય પેલી પાર પહોચી ગયા। સકડો લોકો જોતા રહ્યા। નાવિકે આશ્ચર્ય પામ્યા (૧૬)

બ્રહ્મક્ષેત્રમા દાખલ થયા। શ્રી પિતામહ બ્રહ્માજીના દર્શન કર્યા। પૂજન અર્ચન કર્યું ગાયત્રી–સાવિત્રીનુ પૂજન કર્યું શ્રી અંબા માતાના દર્શન કર્યા! એમ સઘળા તીર્થોના દર્શન કર્યા અને નદી કિનારે આવી ખડા થયા પ્રથમની પેઠે નદીના પ્રવાહ પર વસ્ત્રો નાખ્યા અને તેના પર બેસી દક્ષિણ કિનારે ઉતર્યા (૧૭)

એ સઘળા મુનિ સમુદાયમા બે ભાઇઓ આગેવાન હતા નાવિકોએ સઘળી બીના જોઈ––જાણી મહારાજા વેણુવત્સ પાસે ગયા અને બનેલી સઘળી બીના રજુ કરી (૧૮)

રાજાએ એવી આશ્ચર્યકારક બીના સાભળી ખૂબ રાજી થયો એ મુનીશ્વરોને ભારે ઠાઠથી આમત્રણ આપી સત્કારવા વિચાર્યું

ખેડક મુનિઓને આમત્રણ!

રાજાએ એ સઘળા મુનીઓને માનપૂર્વક આમત્રણ આપ્યુ! સુદર આસનો પર બેસાડ્યા આર્ધ્યાદિ સત્કાર કરી તેમને પ્રસન્ન કર્યા અને થોડા દિન નિવાસ કરવા વિનતિ કરી, બ્રાહ્મણોએ તે મુજબ ત્યા નિવાસ કર્યો (૧૯)

ખેટક મુનિઓને આમંત્રણ!

રાજાએ એ સઘળા મુનીઓને માનપૂર્વક આમંત્રણ આપ્યુ! સુંદર આસનો પર બેસાડયા આર્ધ્યાદિ સત્કાર કરી તેમને પ્રસન્ન કર્યાં અને થોડા દિન નિવાસ કરવા વિનતિ કરી, બ્રાહ્મણોએ તે મુજબ ત્યા નિવાસ કર્યો (૧૯)

રાજ દરબારમાં બ્રહ્મસભા!

મહારાજા વેણુવત્સે ભારે સભા કરી! બ્રાહ્મણોને નમ્રતાપૂર્વક પોતાની જાતની હકીકત રજુ કરી! જણાવ્યુ કે તેને (રાજાને) પુત્ર સંતાન નથી તેનુ શુ કારણ હોવુ જોઇએ એવુ પ્રશ્ન કર્યું!' (૨૦)

સઘળા ઋષિઓ વિચાર કરવા લાગ્યા તે પૈકી એ ભાઇઓએ રાજાનુ પૂર્વજન્મનુ વૃત્તાંત યોગ બળથી જાણી લીધુ અને જાહેર કર્યું કે રાજન્ તેં પૂર્વ જન્મમા વાછરડાનો વધ અજાણતે કર્યો છે. (૨૧)

એ મહા પાપને લીધે તમને આ જન્મમા પુત્રપ્રાપ્તિ થઈ નથી જો પુત્રની ઇચ્છા હોય તો બ્રહ્મક્ષેત્રમા જઈ પુત્રેષ્ટિ યજ્ઞ કરો (૨૨)

કેવળ દાનથી પુત્ર થશે નહિ યજ્ઞ સાથે દાન કરો' સોનાની ગાય બનાવો, તેનો વાછરડો સોનાનો બનાવો! યજ્ઞને અંતે તેનું દાન સુપાત્રને આપશો તો તમને જરૂર પુત્ર થશે (૨૩)

બ્રહ્મક્ષેત્રમા યજ્ઞ!

રાજાએ બ્રાહ્મણોની આજ્ઞા મુજબ બ્રહ્મક્ષેત્રમા જઈ "પુત્રેષ્ટિ" યજ્ઞ કર્યો! સોનાના ગાય અને વાછરડાનું દાન આપવા તૈયારી કરી (૨૪)

રાજાનું આ પ્રમાણિક વચન સાંભળ્યુ દાન લેવાનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે બે ભાઈ ભારે વિચારમા પડયા દાન લેવા માટે હવે શુ કરવુ'! (૨૫)

મોટાભાઈનુ મન લલચાયુ બ્રાહ્મણ દાનને લેવાને પાત્ર ગણાય છે તો પછી દાન સ્વીકારવુ એ અયોગ્ય નજ ગણાય'! એ વાતને ચૌદસો બ્રાહ્મણોએ ટેકો આપ્યો અને પેના મોટા ભાઈની તરફેણમા રહ્યા (૨૬)

નાના ભાઈએ દાન લેવા ના પડી' એ વાતને ટેકો આપનારા બસો પચાસ દેખાયા અને નાના ભાઇના પક્ષમા રહ્યા આમ ચૌદસો અને અઢીસોના બે તડ પડયા! (૨૭)

ઉપર મુજબ બન્ને ભાઈઓની પાર્ટીઓ વચ્ચે ભારે કોલાહલ થયો રાજાવેણીવત્સે કિલ્લાના (કોટના) દરવાજા બંધ કરાવ્યા (૨૮)

એ જોઇ અઢીસો વિપ્રોનો સમૂહ ગભરાયો' રાજા બળાત્કારે દાન આપશે અને તે સ્વીકારવુ જ પડશે એમ ધારી કોટ કુદી પડવા લાગ્યા અને કોટની અંદરથી એ અઢીસો બ્રાહ્મણો નિકળી ગયા (૨૯)

કોટ કુદી બહાર નિકળી ગએલા 'ખેટકબ્રાહ્મ" તરીકે ઓળખાયા અને બ્રહ્મકર્મ ઉપર વિશ્વાસ રાખનારા તથા દાન લેવામા નિસ્પૃહ રહ્યા (૩૦)

રાજાએ જાણ્યુ કે આ બહાર નિકળેલા બ્રાહ્મણો વેદ અને શાસ્ત્રોમા પારંગત છે, તેમનો કંઇ પણ સત્કાર કર્યા વિના ચાલ્યા જાય એ ઠીક નહીં (૩૧)

તેથી રાજાએ અન્ય રીતે દાન આપવાની યુક્તિ રચી! રાજા શરૂથી તેમના નામ અને ગોત્રો જાણતો હતો તેથી નાગરવેલના પાનના બીડા તૈયાર કરી આપ્યા (૩૨)

એ બીડા ચોવીસ હતા! ચોવીસ બીડામા ચોવીસ ગામ પ્રદાન કરેલા હતા' એ ગામ જેને છેડે 'લ'કાર બોલાતો હોય તેવા હતા (૩૩)

જે કોટની અંદર રહ્યા હતા તેમણે સોનાનું ગોપ્રદાન સ્વીકાર્યું એ બ્રાહ્મણો તેમને પોતાને દાનના અધિકારી હોવાનુ સમજતા હોવાથી નિઃશંક હતા (૩૪)

દાન લેનારા વિદ્વાનો પર રાજા પ્રસન્ન થયો અને તેમના હંમેશના નિવાસ માટે બ્રહ્મક્ષેત્રમા ઉત્તમ પ્રકારથી નિવાસ કરવાની સઘળી જાતની સગવડો કરી આપી જેમા ચૌદસો બ્રાહ્મણો આનંદથી નિવાસ કરવા લાગ્યા (૩૫)

રાજમંત્રીનું ભાષણ

વેણીવત્સ રાજાનો મંત્રી ' લાડ " જાતિનો વણિક હતો! તેણે જાહેર સભામા પ્રતિજ્ઞા કરી! અને એ ખાસ બ્રાહ્મણોને ઉપકારક હતી (૩૬)

હે દ્વિજો! આ દેશમા અને પ્રત્યેક ગામોમા મારી જ્ઞાતિના "લાડ" જ્ઞાતિ તરીકે ઓળખાતા વૈશ્યો તમારૂ વશપરપરાનુ પાલન-પોષણ કરતા રહેશે તે વાતમા લગીરે ફેરફ પડશે નહીં (૩૭)

હે મુનિશ્વરો! અમે મૂળના ક્ષત્રિયો છીયે! લાટદેશના હોવાથી દેશ-વાચકલાટ એવા નમથી ઓળખાઇએ છીયે સમયને અનુસરી અમોએ ક્ષત્રીય તરીકેના ધર્મ-કર્મ અને સસ્કાર તજી દીધા છે (૩૮)

અમે સર્વે લાટ તરીકે ઓળખાતા વૈશ્યો વૈશ્યકર્મ કરીએ છીયે અને અમારી ધર્મક્રિયાઓનામ મત્રથી-નમસ્ શબ્દના પ્રયોગથી કરતા રહ્યા છીયે (૩૯)

ગર્ભાધાનથી માંડી વિવાહ સુધીના સઘળા સસ્કારો અમારા પૌરાણ મત્રોથી કરાવશો તો તેમા અમને વાંધો રહેશે નહીં (૩૯)

આજથી અમે તમને ' પુરોહિત " તરીકે સ્વીકારીએ છીયે અમારી આજ્ઞા જે કોઇ ઓળગશે તે ગુન્હેગાર ઠરશે અને સજાને પાત્ર ગણાશે (૪૦)

એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણોના નિભાવની સુદર યોજના કરી વેણીવત્સરાજાએ બ્રહ્મક્ષેત્રમા તેમને નિવાસ કરવા સઘળા સાધનો તૈયાર કરી આપ્યાં બ્રાહ્મણો બ્રહ્મક્ષેત્રમા રહ્યા (૪૨)

ઉપર પ્રમાણેના કારણથી ખેટકવિપ્રોમા બે તટ પડયા હવે તેમના ગોત્ર વિગેરેનો ખુલાસો જણાવીશુ (૪૩)

× × ×

આખ્યાયિકાની સમીક્ષા!

તામ્રપર્ણી નદીની તીરે નિવાસ કરનારા-દ્રવિડ બ્રાહ્મણો ખેટક નામથી ઓળખાતા હતા તે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે એ બ્રાહ્મણો મૂળ બ્રહ્મક્ષેત્રના હોવા જોઈએ! જ્યારે નાગ અને ગરૂડ વચ્ચે ભારે યુદ્ધો થયા

ત્યારે બ્રહ્મક્ષેત્રના બ્રાહ્મણોનો જથ્થો એ તામ્રપર્ણી તરફ ઉતરી પડયો હશે! એ બિના શાંત થઈ હશે! અને સમય વિત્યા પછી તેઓ યાત્રા નિમિત્તે બ્રહ્મક્ષેત્ર તરફ આવ્યા હશે! અને આવ્યા પછી વેણીવત્સના યજ્ઞ પ્રસંગે બે તટ ખેટકોમાં પડ્યા હશે! એ સહજ સમજાય તેમ છે. એ બ્રાહ્મણો ખેડાવાળ હો કે ખેડવાહો!! પણ આખ્યાયિકા ખેટક વિપ્રોની અને બ્રહ્મક્ષેત્ર સાથે સંબંધ ધરાવનારી સ્પષ્ટ છે.

વેણીવત્સ રાજાનું રાજ્ય ઈડરગઢ પર કેવું આબાદ હતું! કેવું સમૃદ્ધ હતું! રાજા કેવો ધાર્મિક, ઉદાર અને સમયસૂચક હતો, તેનો ખ્યાલ આપે છે. વળી એ અરસામાં બ્રહ્મક્ષેત્ર કેવું મહત્વનું હતું! તેનું કેવું ગૌરવ હતું! તે વિષે પણ પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવે છે.

સ" કારાન્ત, નામોવાળાં ચોવીસ ગામો ઇડર રાજ્યમાં મોજુદ છે. તેમાં ખેડવાબાજ બ્રાહ્મણોની વસ્તી છે. પણ ખેડાવાળબાજોનું ત્યાં કંઈ વંતન કે અવશેષ જેવું જણાતું નથી! તેનું શું કારણ હશે! અથવા દીર્ઘ સમય વીતી જવાથી અત્યારે કંઈ તેમાંથી નજરે ન પડતું હોય તો તેમાં આશ્ચર્ય જેવું કંઈજ નથી.

હાલમાં ખેડાવાળબાજ નામે જ્ઞાતિના અનેક મહાન્ પુરુષો દક્ષિણ ગુજરાતથી માંડી છેક મહારાષ્ટ્ર અને હિંદના ઘણા મોટા ભાગોમાં તથા વિદેશોમાં પણ વિરાજે છે. એ ગૃહસ્થો શ્રીમત-વેપારી-રાજકારોબારી અને ઘણાખરા સત્તાધીશ છે. ભીતર ખેડાવાળોની વસ્તી પણ દક્ષિણ ગુજરાત તરફ છે. લાડ વૈશ્યોની વસાહત પણ એ તરફ જ છે. આ પ્રદેશમાં કોઈ એવા યુદ્ધના પ્રસગો અથવા એવા કોઈ ભારે આંચકાના પ્રસંગોને લઈ આ દેશ તરફ વિમુખ થયા હશે. શોધને અંતે નક્કી થાય તે ખરૂ!!

ખેડવાબાજોની વસ્તી બ્રહ્મક્ષેત્રની આસપાસના પ્રાંતમાં વાગડ સુધી પ્રસરી છે તથા દક્ષિણ ગુજરાત તરફ પણ અમદાવાદ વડોદરા વિગેરે પ્રદેશોમાં છે. ખેડવાબાજ અને ખેડાવાળબાજ એ સર્વે ખેટક તરીકે ઓળખાતા હોય!! મૂળના એ બ્રહ્મક્ષેત્રના હોય!! તો એ સઘળા એક જ હોવા જોઈએ! છતાં આ તરફના ખેડવા અને એ તરફના ખેડાવાળ એમ શા કારણથી નામમાં ફેરફ પડ્યો હશે એ વિચારવા જેવું છે. બાજ અને ભીતરમાં અંતર શા માટે રાખતા હશે? ખરૂં જોતાં અત્યારના જમાનામાં હવે સમગ્ર હિંદુ સમાજ સંગઠન કરવા-એકતા કરવા ધારે છે ત્યાં બ્રાહ્મણ વર્ણ તેની પેટા જ્ઞાતિઓમાં ઉચ્ચાનીચાપણુ કે મોટાનાનાપણું અને તેના પ્રશ્નો ઉડી જાય છે. એ ઐક્યયુગને ધન્ય!!

ખેડવા બ્રાહ્મણોમાં બે વિભાગ!

સંવત્ ૧૩૦૦ના અરસામા તરસંગમાના રાજા મહેપાલજીએ યજ્ઞ આરંભ્યો[1] મહારાજા મહેપાલજી શ્રીરામચંદ્રજીના ભક્ત હતા તેમની શ્રીરામચંદ્રજીની ઉપાસના અનન્ય ભાવે હતી રાજા–સત્યવાદી–ધાર્મિક દેવબ્રાહ્મણના રક્ષક અને ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધાવાન્ હતા એ યજ્ઞ શ્રીરામની ઉપાસના સિદ્ધ કરવા માટે હતો તેમણે વૈષ્ણુવયાગ અને શ્રીરામ યજ્ઞ શરૂ કર્યો એ યજ્ઞ

કરાવવા બ્રહ્મક્ષેત્રના વિદ્વાન્ બ્રાહ્મણોને તેડાવ્યા વળી એમ પણ કહેવાય છે કે હરબ્રહ્મ રાજાએ કરેલા બ્રહ્મક્ષેત્ર પરના હુમલાની કિંવદંતિને વિસારે પડાવવી હતી એવા નજીવા કારણોને બાદ કરવામા આવે તો તેમણે વિશુદ્ધ ભાવથી આ યજ્ઞ આરંભ્યો હતો

આ યજ્ઞ ભારે હતો. કહેવાય છે કે યજ્ઞમા ઘીનો કુવો બધાવ્યો હતો રેંટથી ઘીની નીક વહ્યા કરતી અને ઘી હોમાયા કરતુ એ ઘીનો કુવો હાલ તરસંગમામા દેખાવ આપી રહ્યો છે યજ્ઞભૂમિ અને તેના અવશેષ સ્થળોનો રાજગઢ અને પ્રજાના વસવાટના ખંડેરો અત્યારે પણ એ ત્રિશૃંગ (તરસંગ) પર્વત તેની પુણ્ય ભૂમિકાની મારફતે બતાવી રહ્યો છે

આ યજ્ઞ વિધિપૂર્વક બ્રાહ્મણોએ કરાવ્યો રાજા અને પ્રજાને આનંદ થયો ઘણા સામત–સરદાર–મહારાજાઓ કે જે દેશદેશથી યજ્ઞના દર્શનાર્થે આવ્યા હતા, તે સૌ આનંદ પામ્યા હતા

બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા આપવાનો સમય આવ્યો બ્રાહ્મણોએ તેમનુ વતન તેમની હકુમત સાથે મેળવવા માગણી કરી દરમ્યાન મહારાજા મહેપાલજીએ દક્ષિણા માટે ખેડબ્રહ્માની આસપાસના એકસો પચીસ ખેતરો, ૧૨૫ મકાનો ૧૨૫ કુવા અને મકાનોમા રહેવા–વાપરવાની ગૃહસ્થાશ્રમને લગતી સઘળી ચીજો ભરાવી તૈયારી કરી હતી તે પ્રદાન કરવાનુ દક્ષિણારૂપે જણાવ્યુ બ્રાહ્મણોએ હઠ કરી બ્રહ્મક્ષેત્ર કે જે મહારાજા મહેપાલજીના તાબામા હતુ તે મેળવવા આગ્રહમા આવ્યા મહારાજાએ નક્કી કરેલા ખેતર, કુવા જ ફક્ત આપવા જણાવ્યુ એ પ્રસંગે ભારે ચર્ચા થઈ માહેમાહે બ્રાહ્મણોમા વાદવિવાદ થયો વાટાઘાટ ઘણી થઈ આખરે જેઓને એ સ્વીકારવુ નહોતુ તે રીસાયા અને બાકીના એકસો પચીસ બ્રાહ્મણોએ ખેતરો વગેરે લેવાનું કબૂલ રાખ્યુ

રીસાએલા બ્રાહ્મણોએ બ્રહ્મક્ષેત્રની વસવાટ સદાને માટે છોડી એ **ખેડવાબાજ** નામે ઓળખાવા લાગ્યા જેમણે ખેડમા રહી ખેતરો વિગેરે સ્વીકાર્યા તે **ખેડવા ભીતર** કહેવાયા! મહારાજાનો યજ્ઞ સમાપ્ત થયો બ્રાહ્મણો ત્યાથી રજા લઇ નીકળ્યા એ અરસામા બ્રાહ્મણોના કુલ ઘર ૮૨૫ હોવાનું કહેવાય છે

ત્યા પછી ખેડવાબાજ તરીકે ઓળખાતા બ્રાહ્મણોના ઘર વડાલીમા બસો વસ્યા કડીયાદરામા ૬૦ ઘર, ચોટાસણમાં ૩૦ ઘર ધનાલમા ૭ ઘર વસ્યા બાકીના ઈડર પ્રદેશની આસપાસ ફેલાયા કેટલોક જથો પથાતમા રહ્યો અને કેટલાક અમદાવાદ–વડોદરા–છાણી–ખભાત–વાગડ અને એ

શહેરોની આસપાસ જઈ વસ્યા. **એ પ્રમાણે ખેડવાળાજ ભિન્નભિન્ન પ્રદેશોમાં વિખૂટા પડ્યા.**

ખેડની અંદર રહેવા ધારેલાં ૧૫૫ ઘર શરૂઆતમાં ખેડમા વસ્યા પણ પાછળથી કેટલોક સમય વીત્યાબાદ, ખેડમાં ફક્ત વીસ ઘર, ઇડરમાં બે ઘર બીલોડામાં બે ઘર દેરોલમા એક ઘર, ડુંગરપુરમા ૧૧ ઘર, અમદાવાદમા ૨ ઘર, સુરતમા ૫ ઘર. ઝાલોદમા ૨ ઘર, વાસવાડામા ૨૦ ઘર, ઘોડાસરમા ૨ ઘર, વીસાખેડામા બે ઘર, વાઝીદગ્મા ૭ ઘર, રીખવદેવમા ૧ ઘર, ઉદેપુરમા ૫ ઘર, પ્રતાપગઢમા ૧૫ ઘર, દેવળીઆમાં ૧૫ ઘર, મેવાડ—ભિલોડામા ૩ ઘર, ઘાટોલમા ૭ ઘર, ગરીવાકોટમા ૭ ઘર એમ વસ્તી ફેલાઈ।

ઉપરોક્ત ખેટક બ્રાહ્મણોની વસ્તી ખેડબ્રહ્મા છોડીને ચાલી ગઈ ત્યા વચલા કાળમા સખ્યામા કેટલોક મહત્વનો વધારો થયો હતો.

ખેડબ્રહ્મા બ્રાહ્મણોને ઇનાયત મળ્યું !

કવીશ્રી દલપતરામભાઈની નોધ પરથી જણાય છે. કે ઉપરોક્ત પ્રસગે બ્રાહ્મણોએ ગુજરાતના રાજા સિદ્ધરાજ પાસે જઈ વિનતિ કરી. રાજાએ એ વાત ધ્યાનમા લીધી થોડો સમય જવા દઇ સિદ્ધરાજે તરસગમાના રાજા મહેપાળજી ઉપર ચઢાઇ કરી, તરસગમા તાબે કર્યું ખેડને પરમાર રાજાઓ પાસેથી છોડાવી બ્રાહ્મણોને ઇનાયત કર્યુ હતુ ! ! અને ત્યા પછી ખેડમા શાતિ પ્રસરી હતી. દરમ્યાન પૂર્વના એકસો તેત્રીસ વર્ષના ખેડના ભયાનક પ્રસંગને લીધે ખેડના લાટ વૈશ્યો કેટલાક પૂર્વ બગાળા તરફ–બિહાર–સુબ દેશ તરફ ચાલ્યા ગયા હતા. કેટલાકોએ નજીકના ગામોમા વસવાટ કરી હતી. અને ખેડની વસવાટ પછી બે શતાબ્દી પછી કેટલોક ભારે જથ્થો ખેડમા વતનમા આવી વસ્યો હતો. અને એ સુગ્રહસ્થ તરીકે ઓળખાતો હતો.

ખેડના વૈશ્ય મહાજનો જે જે ગામોમા ખેડની આસપાસ દૂર અથવા નજીક જઇ વસ્યા તેની યાદી પણ મળી આવી છે.

વડાલી, ઇડર, બડોલી, બીલોડા, દેરોલ, ડુંગરપુર, અમદાવાદ, સુરત, ઝાલોદ, વાસવાડા રીખવદેવ, પ્રતાપગઢ, ઉદેપુર, ગરીવાકોટ આ ગામો અને તેની આસપાસના નાના મોટા ગામોમા થોડાઘણા પ્રમાણમાં વસવાટ કરી.

Compiled by: Harsh Dave

Exerpts from the book, 'Puratan Brahmakshetra' by Ganpatishankar Shastri written in 1938 which traces mythological and literary history of the Kheda region. The book is a Sanskrit to Gujarati translation of 'Brahmakshetra Mahatmayam', the jnati-purana of Khedaval Bhrahmins.